

David Braun

Nevek és természeti fajták nevei

A jelentés és jelöllet körül forgó vitákban már legalább százötven éve fontos szerep jut a neveknek és a természeti fajtákat jelölő szavaknak is. Jelen tanulmány a vitákban felhasznált fontosabb érvek és elméletek közül mutat be néhányat.

Konkrét elméleti feltevések nélkül különösen nehéz megmondani, pontosan mik is a nevek. Itt nem is teszünk kísérletet erre. Ehelyett olyan példákra támaszkodunk, amelyeket csaknem mindegyik szakértő neveknek (pontosabban tulajdonneveknek) tart, mint például *Arisztotelész*, *Mark Twain*, *London*, *Vénusz* és *Pegasus*. A tárgyalandó tulajdonnevek mindegyike olyan egyes számú főnév, amelynek nincs szintaktikai szerkezete. Legtöbbjük individuuma referál, de néhányuk – mint például a *Pegasus* – látszólag nem referál semmire.¹

A természeti fajták nevei olyan kifejezések, amelyek valamilyen módon szemantikai összefüggésben állnak a természeti fajtákkal, például biológiai fajokkal, természeti anyagokkal és természeti jelenségekkel. Saul Kripke (1981) példái a természeti fajták neveire a *víz*, *arany*, *macska*, *bálna*, *hőség*, *forró*, *hangos*, *vörös* és *fájdalom* szavak. Sok filozófus a nem természeti fajtákat jelölő szavak közé sorolja azokat a kifejezéseket, melyek szemantikai összefüggésben állnak vagy mesterséges fajtákkal (mint például *gin*, *ceruza*, *szonáta*, *pénzügyi* és *eladás*), vagy pedig metafizikailag heterogén fajtákkal (*zék*, *nem emberi* és *nem élő*).

¹ Azt is gondolhatnánk először, hogy egy kifejezés akkor és csak akkor tulajdonnév, ha az egyes számú főnév, melynek nincs szintaktikai szerkezete. Csakhogy ez az elképzelés problémákat rejt magában. Először is – helytelenül – az következik belőle, hogy az egyszerű indexikus kifejezések (például *én* és *te*) tulajdonnevek. Ezt kiküszöbölhetnénk azáltal, hogy a definícióhoz hozzátesszük: "és nem indexikus kifejezés", de az eredményül kapott meghatározás nem lenne elméletfüggetlen, mert hogy néhányan a tulajdonnevet indexikus kifejezéseknek tartják. Szerintük a *János* olyan egyszerű kifejezés, mely különböző emberekre utal különböző kontextusokban: bármely kontextusban a referense olyan individuuma korlátozódik, mely a *János* nevet viseli. (Mások szerint a *János* és más tulajdonnevek az angol *bank* szóhoz hasonlóan többértelműek (a szó jelenthet *folyópart*-ot és *bank*-ot is – a fordító). Ezt a nézetet fogadjuk el a szövegben, részben az egyszerűség kedvéért.) Másodszor, néhány tulajdonnév (mint például a *Nilus*) valódi szintaktikai szerkezettel rendelkezhet: vegyük észre, hogy különböző módosítókat helyezhetünk az *a* és a *Nilus* közé: *a szép kék Nilus*. Ugyanígy a *Mount Everest*, a *2001. január elseje*, a *II. Erzsébet királynő* és a *Michael Dummett professzor* egyes számú főnevek is talán tulajdonnevek, de rendelkezhetnek szemantikai szempontból jelentős szintaktikai szerkezettel. Végül néhány nyilvánvaló tulajdonnév szintaktikailag nem egyes számú. Például úgy tűnik, hogy a *Pittsburgh-i Kalózok* (egy baseballcsapat neve) tulajdonnév, de szintaktikailag nem egyes számú, mivel az *A Pittsburgh-i Kalózok megnyeri a jétszámát*. mondat agrammatikus (az amerikai angolban).

Az alábbiakban a tulajdonnevekkel kezdjük, és arra a kérdésre keressük a választ, hogy mi is a tulajdonnevek jelentése. A természeti fajták neveit később tárgyaljuk.

1. A tulajdonnevek milliánus elmélete

A tulajdonnevek jelentésével foglalkozó elméletek közül az egyik legegyszerűbb szerint a tulajdonnév jelentése az az objektum, amelyre referál.² Ezt az elméletet John Stuart Mill (1843) nevéhez szokták manapság kapcsolni, és gyakran a tulajdonnevek milliánus elméleteként vagy millianizmusként emlegetik.³ A Mill után született, tulajdonnevekről szóló filozófiai értekezések nagy része vagy a milliánus elméletet kritizálja és alternatív megoldásokat javasol helyette, vagy pedig a milliánus elméletet védi a különféle kritikák ellen.

A millianizmus gyakran kombinálódik egy, a mondatok jelentésével foglalkozó hagyományos elmélettel. Ebben az elméletben a kijelentő mondatok propozíciókat fejeznek ki, és egy kijelentő mondat jelentése a mondat által kifejezett propozíciónak felel meg. Amikor valaki kimond egy állító mondatot, azt a propozíciót állítja, amelyet a mondat kifejez. Az emberek különböző attitűdökkel – hit, hitetlenség, kétség – viseltetnek a propozíciók iránt. A propozíciók igazságértékekkel rendelkeznek; egy mondat igazságértéke az általa kifejezett propozíció igazságértéke. Az elmélet néhány változatában a propozícióknak olyan összetevős szerkezetük van, amely a mondatok szintaktikai összetevőinek szerkezetére emlékeztet. Azaz ha S mondat P propozíciót fejez ki, akkor P konstituensei az S-ben előforduló szavak jelentéseinek felelnek meg. Például *A Vénusz egy bolygó* azt a propozíciót fejez ki, melynek konstituensei az *a Vénusz* és az *egy bolygó* jelentései. Ha ezt a hagyományos elméletet kombináljuk a millianizmussal, abból az következik, hogy *A Vénusz egy bolygó* által kifejezett propozíció tartalmazza magát a Vénusz bolygót mint összetevőt. A továbbiakban millianizmus alatt ezt a kombinált elméletet értjük.

² A kortárs nyelvfilozófusok a jelentés több fajtáját különítik el egymástól, így a nyelvi jelentést, a karaktert, a propozicionális tartalmat, az intenziót, az extenziót, csak hogy megemlítsünk néhányat. A millianizmus a nevek propozicionális tartalmával foglalkozó elmélet. Ettől kezdve a jelentés más fajtáit nem vesszük figyelembe. Ugyanezt tesszük az igeidőkkel és a kontextusfüggőséggel is.

2. Ellenvetések a millianizmussal kapcsolatban

A millianizmussal kapcsolatban négy fő ellenvetés létezik, amely arra indította a filozófusokat, hogy elvessék ezt az elméletet. Gottlob Frege (1893) műveiben jelennek meg ezek az ellenvetések, melyeket időnként Frege-féle rejtélyeknek titulálnak.

Az első ellenvetés a kognitív jelentőségben rejlő ellenvetés. A *Mark Twain* és a *Samuel Clemens* nevek ugyanarra a személyre referálnak. Tehát ha a millianizmusnak igaza van, azonos a jelentésük. (1) és (2) csupán abban különbözik, hogy (2)-ben *Samuel Clemens* szerepel abban a pozícióban, ahol (1)-ben *Mark Twain*.

(1) Mark Twain az Mark Twain.

(2) Mark Twain az Samuel Clemens.

Tehát ha a millianizmus helytálló, (1) és (2) ugyanazt jelentik, és ugyanazt a proposíciót fejezik ki. Csakhogy (2) informatív, míg (1) nem: ahogy Frege fogalmazott, (2) lehet tudásunk értékes kiterjesztése, de (1) nem. Továbbá, egy racionálisan gondolkodó ember képes lenne megérteni mindkettőt, és mégis úgy gondolhatná, hogy (1) igaz és (2) hamis. Végül (1) analitikus és a priori, míg (2) szintetikus és a posteriori (pontosabban a mondatok által megfogalmazott proposíciók ezekben térnek el egymástól). Röviden összefoglalva ezek a mondatok a kognitív jelentőségükben különböznek. Ám ha ugyanazt a proposíciót fejeznék ki, akkor nem térne el a kognitív jelentőségük. Tehát a millianizmusnak nincs igaza.

Frege azonosságot kifejező mondatokat használt ellenvetését igazolandó, de egy hasonló ellenvetés ezek nélkül is felépíthető. A millianizmus alapján például (3) és (4) azonos proposíciót fejeznek ki.

(3) Ha Mark Twain író, akkor Mark Twain író.

(4) Ha Mark Twain író, akkor Samuel Clemens író.

³ Kaplan (1989) szóhasználatát követve ezt az elméletet néha "a direkt referencia elméletének" nevezik. Bár Millnek a tulajdonnevekre vonatkozó megjegyzései közül sok alátámasztja a milliánus elméletet, maga Mill nem volt milliánus.

Amíg (3) nem informatív, a priori és analitikus, addig (4) informatív, a posteriori és szintetikus. A kognitív jelentőséget érintő hasonló ellenvetés építhető fel (5) és (6) alapján.

(5) Mark Twain írta a Huckleberry Finnt.

(6) Samuel Clemens írta a Huckleberry Finnt.

(5) és (6) is szintetikus, a posteriori és informatív, kognitív jelentőségükben mégis különböznek a következők értelmében: egy racionálisan gondolkodó ember, aki mindkettőt megérti, azt is gondolhatná, hogy (5) igaz és (6) hamis.

A millianizmus elleni második fő ellenérv az attitűdtulajdonításból fakadó ellenvetés. (7)-ben és (8)-ban a hit attitűdjét tulajdonítjuk Marinak.

(7) Mari azt hiszi, hogy Mark Twain az Mark Twain.

(8) Mari azt hiszi, hogy Mark Twain az Samuel Clemens.

A fenti mondatokban pontosan ugyanúgy tulajdonítjuk Marinak a hit attitűdjét, kivéve, hogy (8)-ban *Samuel Clemens* szerepel azon a helyen, ahol (7)-ben *Mark Twain*. Tehát ha a millianizmusnak igaza van, (7) és (8) ugyanazt a proposíciót fejezik ki, és így igazságértékükben sem különbözhetnek. Ámde (7) lehet igaz, még ha (8) hamis is. Tehát a milliánus elmélet téved. Vegyük észre, hogy ez az ellenvetés azon az állításon alapul, hogy (7) és (8) rendelkezhetnek eltérő igazságértékkel, míg az előző ellenvetés arra hagyatkozott, hogy (1) és (2) kognitív jelentőségükben különböznek.

A harmadik fő ellenérv a nem referáló nevet tartalmazó, jelentéssel rendelkező mondatokból származó ellenvetés. A *Pegazus* név nem referál semmire. Tehát a millianizmusból következően nincs jelentése. Így, amennyiben a millianizmusnak van igaza, (9) tartalmaz egy jelentés nélküli szót.

(9) A Pegazus repül.

De ha (9)-ben szerepel egy jelentés nélküli szó, akkor (9) mint egész is jelentés nélküli. Tehát ha a millianizmusnak igaza van, akkor (9) jelentés nélküli, ámde (9)-nak nyilvánvalóan van jelentése.

Az utolsó ellenérv, a negatív egzisztenciálisokból eredő ellenvetés szorosan kapcsolódik az előző érvehhez. Nézzük (10)-et!

(10) A Pegazus nem létezik.

Ha a milliánus elméletnek igaza van, akkor a *Pegazus* sem és (10) sem rendelkezik jelentéssel. Ha (10) nem rendelkezik jelentéssel, akkor nem is igaz. Csakhogy (10) igaz! Tehát a milliánus elmélet téved. Vegyük észre, hogy az előző ellenvetés azon az állításon alapszik, hogy (9)-nek van jelentése, míg ez az ellenvetés azon, hogy (10) igaz.

3. A tulajdonnevek leíráselméletei

A millianizmussal kapcsolatos problémák számos filozófust indítottak arra, hogy elfogadják a tulajdonnevek leíráselméleteit – többek között Fregét (1893), Bertrand Russellt (1911), Ludwig Wittgensteint (1953), John Searle-t (1958) és Peter Strawson (1959).⁴ Az elméletek alapötlete az, hogy a tulajdonnevek jelentése ugyanaz, mint bizonyos határozott leírásoké. Egy különösen egyszerű leíráselmélet szerint egy beszélő egy határozott leírást társít minden egyes névhez, amelyet használ. Ha a beszélőtől megkérdezik, ki vagy mi N, illetve kit vagy mit ért N alatt, azt a leírást adja meg, amelyet N-hez társított. A leírás "definiálja" a nevet a beszélő idiolektusában, és meghatározza a név referenciáját abban. Például, néhány ember a "Kicsoda Arisztotelész?" kérdésre így válaszol: "Az az ókori filozófus, aki a Nikomakhoszi etikát írta". Amikor egy ilyen beszélő azt mondja, hogy 'Arisztotelész éles eszű volt', akkor azt a prozociót állítja, hogy az az ókori filozófus, aki a Nikomakhoszi etikát írta, éles eszű volt. Az általa kimondott *Arisztotelész* referense megegyezik a határozott leírás referensével.

Más leíráselméletek fontos aspektusokban különböznek ettől az egyszerű változattól, ugyanakkor mindegyik elméletre illik a következő séma.

A tulajdonnevek jelentését leíró elméletek sémája

Ha S beszélő, és N tulajdonnév S nyelvében, L-ben, akkor van olyan P tulajdonság, amelyre:

1. P kielégíti C feltételt.

⁴ Nem egyértelmű az, hogy Frege elfogadta-e a leíráselméletet. Mindenesetre a következőkben feltesszük, hogy a tulajdonnevek fregei értelmezése bizonyos értelemben leíró jelentés.

2. S hiszi, hogy van egy és csakis egy olyan dolog, amely P.
3. S határozottan P-t társítja N-hez.
4. N O objektumra referál L-ben akkor és csak akkor, ha O az egyetlen olyan dolog, amely P.
5. Van egy F predikátum és egy L nyelv, amely az angol oly módon kiterjesztett változata, hogy F P-t fejezi ki L-ben, és L-beli N szinonimája L-beli "az F"-nek.

Az első pont megengedi a leíráselmélet híveinek, hogy P tulajdonságra lényeges megkötéseket tegyenek. Ez a pont sematikus, mivel C kényszer természetében a különböző elméletek eltérnek egymástól. A kényszerek bizonyos fajtáira azért van szükség, hogy a leíráselméletek elkerüljék a millianizmussal szemben felhozott ellenvetéseket. Például tegyük fel, hogy egy leíráselmélet szerint a *Twain*-hez kapcsolódó tulajdonság minden angol anyanyelvű beszélő nyelvében a Twainnel való azonosságot jelzi, míg a *Clemens*-hez kapcsolódó tulajdonság a Clemenssel való azonosságot jelzi. Ezek a tulajdonságok azonosnak tűnnek, így az elméletből az következik, hogy a *Twain* és *Clemens* nevek azonos jelentéssel rendelkeznek minden beszélő idiolektusában. Bizonyos viszonyokat jelző tulajdonságokat (olyan tulajdonságok, amelyek más individuumokhoz fűződő viszonyokat fejeznek ki) szintén ki kell iktatni. Hasonló problémák merülnének fel például, ha a *Twain*-hez a George Orwell által leginkább csodált író társítanánk, a *Clemens*-hez pedig az Eric Blair által leginkább csodált író, merthogy Orwell azonos Blairrel, azaz a kettő ugyanaz a tulajdonság. Frege követői úgy akarják elkerülni ezeket a problémákat, hogy kikötik: P tulajdonság kizárólag általános, nem viszonyt kifejező tulajdonság lehet. Russell (1911) megengedné, hogy P viszonyt kifejező tulajdonság legyen, de a kognitív jelentéséből fakadó problémák elkerülésére megkívánja, hogy olyan objektumokhoz fűződő viszonyt fejezzünk ki, amelyeket a beszélő közvetlenül ismer, mint például a beszélő, jelenlegi élményei vagy a jelenlegi élményeinek megfelelő tulajdonságok és viszonyok.

A harmadik pont a határozott asszociációkon alapszik. Egy név tipikus használói sok tulajdonságot társítanak a névhez. Például a *Twain* név tipikus használója úgy gondolja, hogy Twain (és *Twain* referense) ember, méghozzá amerikai, továbbá író stb. Azonban a leíráselmélet hívei fenntartják, hogy e tulajdonságok egyike egyfajta tekintéllyel bír a beszélő számára, aki úgy gondolja, hogy egy és csakis egy dolog rendelkezik ezzel a tulajdonsággal, és erre a tulajdonságra a név jelentésének és referenciájának meghatározójaként tekint. Azt, hogy a beszélő P-t határozottan N-hez

kapcsolja, jelzi az is, hogy a beszélő eldöntöttnek tekinti a "Létezik N?" kérdést, mikor már tudja, hogy egyetlenegy olyan dolog van-e, mely rendelkezik P-vel.

A leíráselmélet legtöbb híve szerint az azonos nyelvet (például angolt) beszélő emberek különféle tulajdonságokat társítanak határozottan ugyanahhoz a tulajdonnévhez. Ezért a leíráselmélet legtöbb híve L nyelvre a beszélő idiolektusaként gondol.

A negyedik pont azt pontosítja, hogyan rögzül S beszélő idiolektusában a név referense (Kripke (1981) megfogalmazása), míg az ötödik pont a név jelentését pontosítja S idiolektusában. Az ötödik pont az angol nyelv extenzióit és nyelvek közti szinonimitást is megemlíti, mivelhogy a leíráselmélet hívei közül sokan fenntartják, hogy a releváns P tulajdonságot hétköznapi angol nyelven esetleg nem lehet kifejezni. Úgy tűnik, a leíráselmélet első képviselői (köztük Frege és Russell) azt tételezték fel, hogy viszonylag egyszerű az a tulajdonság, amelyet a beszélő határozottan kapcsol a névhez, például az a tulajdonság, mely a név referensének egy híres tettét adja meg, vagy az a tulajdonság, mely a név referensének megjelenésére utal. A leíráselmélet későbbi hívei (például Wittgenstein, Strawson és Searle) megkérdőjelezték, hogy a beszélők ténylegesen ennyire elemi tulajdonságokat kapcsolnának határozottan a nevekhez. Rámutatnak, hogy a beszélők különböző alkalmakkor más-más választ adnak a "Kicsoda N?" kérdésre. Sőt a beszélők egyáltalán nem vélik úgy, hogy a "Létezik N?" formájú kérdéseket kizárólag úgy lehet megválaszolni, hogy eldöntjük, létezik-e olyan objektum, mely egyedül rendelkezik e bizonyos egyszerű tulajdonságok egyikével. A leíráselmélet e hívei gyakran az úgynevezett nyalábleíráselméletek mellett törnek lándzsát. Ezen elméletek szerint az a tulajdonság, melyet a beszélő határozottan egy névhez kapcsol, legtöbbször olyan formát ölt, hogy $P_1, P_2, P_3, \dots, P_n$ tulajdonságok többségét kielégítő dolognak felel meg, és ezeket a tulajdonságokat W módon súlyozzuk. Ezt hívjuk tulajdonságnyalábnak, és az ezt kifejező leírást nyalábleírásnak. $P_1, P_2, P_3, \dots, P_n$ tulajdonságok azok a tulajdonságok, melyeket a beszélő N referensének tulajdonít. W súlyozás módját a beszélőre vonatkozó tények határozzák meg. A nyalábleíráselmélet hívei nem gondolják, hogy amikor a beszélőnek felteszik a "Kicsoda N?" kérdést, akkor bonyolult nyalábleírást ad. Ehelyett a beszélő természetével kapcsolatos bonyolult tények határozzák meg azt a tulajdonságnyalábot, melyet a beszélő határozottan kapcsol a névhez, például, hogy mit gondolna az "N létezik" mondat igazságáról különféle helyzetekben, melyekben az individuum rendelkezik P_1 és P_2 tulajdonságokkal, de P_3 -mal nem, vagy P_3 -mal és P_2 -vel igen, de

P₁-gyel nem stb. Emiatt a nyálábleíráselmélet hívei tagadhatják, hogy a beszélő kifejezetten hiszi, hogy egy és csakis egy olyan individuum létezik, mely rendelkezik a tulajdonságnyalábbal, bár elismerhetik, hogy a beszélő hallgatólagosan hiszi ezt.

Úgy tűnik, Fregének a millianizmussal szemben megfogalmazott vádjai nem merülnek fel a leíráselméletekkel kapcsolatban. Tegyük fel, hogy a tipikus beszélők különböző tulajdonságokat társítanak határozottan a *Mark Twain* és a *Samuel Clemens* nevekhez. Például tegyük fel, hogy egy adott beszélő a *Huckleberry-Finn*-szerzőjének lenni tulajdonságot társítja *Mark Twain*-hez, és az U. S. Grant-önéletrajzának-megjelentetőjének lenni tulajdonságot *Samuel Clemens*-hez. Ez esetben (1) és (2) ugyanazokat a propozíciókat fejezik ki, mint (1D) és (2D) a beszélő nyelvében.⁵

(1) *Mark Twain* az *Mark Twain*.

(2) *Mark Twain* az *Samuel Clemens*.

(1D) A *Huckleberry Finn* szerzője az a *Huckleberry Finn* szerzője.

(2D) A *Huckleberry Finn* szerzője az a személy, aki kiadta U. S. Grant önéletrajzát.

Így tehát (1) és (2) különböző propozíciókat fejeznek ki a beszélő nyelvében, és így információs értéküket, a priori értéküket és analitikusságukat tekintve eltérhetnek a mondatok, és a beszélő teljesen racionálisan következtethetne arra, hogy igazságértékük is különbözik. Sőt a (7)-ben és (8)-ban előforduló alárendelt mondatok a beszélő nyelvében különböző propozíciókat fejeznek ki.

(7) Mari azt hiszi, hogy *Mark Twain* az *Mark Twain*.

(8) Mari azt hiszi, hogy *Mark Twain* az *Samuel Clemens*.

Tehát (7) és (8) különböző propozíciókban való hitet tulajdonít Marinak, így különbözhetnek igazságértékükben. Tegyük fel, hogy ugyanez a beszélő a *Pegazus* névhez a szárnyas ló tulajdonságot társítja. Ez esetben (9) és (10) szinonimája (9D)-nek és (10D)-nek a beszélő nyelvében.

(9) A *Pegazus* repül.

(8) A *Pegazus* nem létezik.

⁵ (1D)-ben és (2D)-ben az U. S. Grant és a *Huckleberry Finn* tulajdonnevek szerepelnek. A legtöbb leíráselmélet szerint a neveknek leíró jelentésük van. A következőkben ezt nem vesszük figyelembe (hasonlóan a határozott leírásokban előforduló tulajdonnevek esetéhez).

(9D) A szárnyas ló repül.

(10D) A szárnyas ló nem létezik.

Így (9) és (10) mindegyike bír jelentéssel a beszélő nyelvében, és (10) igaz.

A leíráselmélet néhány híve tagadja, hogy a tulajdonnevek és a határozott leírások egymás szinonimái lennének, de elismerik, hogy a tulajdonnevek referenciáját leírások rögzítik, azaz egy olyan elméletet képviselnek, mely elfogadja az első négy pontot, de az ötödiket nem. Nevezzük az ötödik pont eltörlésével kapott sémát a tulajdonnevek referenciája rögzítéséről szóló leíráselméletek sémájának. Ez utóbbi típusú elmélet nem kísérel meg leírni a tulajdonnevek jelentését. Valójában egy milliánus is elfogadhatja a tulajdonnevek referenciájának rögzítéséről szóló leíráselméletet: ez a milliánus fenntartaná, hogy a tulajdonnév jelentése egyszerűen a referenciája, de azt is, hogy a név referenciája valamilyen leírás segítségével rögzül. Azok, akik elfogadják a referencia rögzítésének leíráselméletét, de elvetik a jelentés leíráselméletét, nem tudnak megfelelni a fregei rejtélyekre a fent leírt módokon; alternatív válaszokra van szükségük. Látszólag a nyalábleíráselmélet hívei közül sokan pusztán a referencia rögzítésének hívei.⁶

4. A leíráselméletekkel szemben felhozott ellenvetések

Keith Donnellan (1972) és Saul Kripke (1977, 1981) három hatásos ellenérvet hoznak fel a jelentés és a referencia rögzítését megfogalmazó leíráselméletek ellen: ezek a modális, az episztemikus és a szemantikai érvek.

4.1. Modális ellenérvek

A modális ellenérvek legfőképpen Kripke nevéhez köthetők. Legyen Zsuzsa egy olyan beszélő, akinek nyelve tartalmazza a *Mark Twain* nevet. A leíráselméletek ebből arra következtetnek, hogy van egy olyan tulajdonság, melyet határozottan társít a névhez.

⁶ Lásd Strawson (1959), Searle (1958, 1979) és Jackson (1998). Néha nem egyértelmű, hogy egy adott szakértő csupán a referenciarögzítés híve vagy a (teljes) jelentésé. A referenciarögzítés hívei szerint néha a releváns leírás nem változik beszélőről beszélőre az adott nyelvi közösségben. Ehelyett egyetlen referenciarögzítő leírás létezik, melyet a közösség tagjainak hiedelmei határoznak meg.

Tegyük fel, hogy amikor felteszik neki a "Kicsoda Mark Twain?" kérdést, mindig ezt válaszolja: "Mark Twain a Huckleberry Finn írója.". Ez alapján tegyük fel, hogy ő a Huckleberry-Finn-írójának-lenni tulajdonságot kapcsolja határozottan a névhez. Ekkor az egyszerű leíráselméletek arra következtetnek, hogy Zsuzsa idiolektusában a név és a 'Huckleberry Finn szerzője' leírás szinonimák, és (13) és (14) szinonimák az idiolektusában.

(13) Ha a Huckleberry Finn-nek pontosan egy szerzője van, akkor Mark Twain a Huckleberry Finn egy szerzője.

(14) Ha a Huckleberry Finn-nek pontosan egy szerzője van, akkor a Huckleberry Finn szerzője a Huckleberry Finn egy szerzője.

(14) szükségszerű igazságot fejez ki Zsuzsa idiolektusában. Így ha (13) és (14) szinonimák, (13) is szükségszerű igazságot fejez ki az idiolektusban. De ha Zsuzsa tipikus beszélő, akkor (14) nem fejez ki szükségszerű igazságot az idiolektusában. Mivel Zsuzsa (ha tipikus beszélő) felteheti, hogy Mark Twaint gyermekkorában akár a fejére is ejthették volna, ebből kifolyólag agykárosodást szenvedett, és így soha nem irt semmit. Ha tipikus beszélő, hosszas gondolkodás után ki is fog tartani emellett az ítélet mellett, így (13)-at nem fogja szükségszerűen igaznak tartani. Így az ő idiolektusában (13) nem szükségszerűen igaz, és az egyszerű leíráselmélet hamis.

A modális frázisokat tartalmazó mondatok esetén hasonló módon érvelhetünk. A Zsuzsával kapcsolatos feltevéseinket továbbra is fenntartva nézzük meg (13N)-t és (14N)-t.

(13N) Szükségszerűen: ha a Huckleberry Finn-nek pontosan egy szerzője van, akkor Mark Twain a Huckleberry Finn egy szerzője.

(14N) Szükségszerűen: ha a Huckleberry Finn-nek pontosan egy szerzője van, akkor a Huckleberry Finn szerzője a Huckleberry Finn egy szerzője.

A kettőspont azt jelzi, hogy a *szükségszerűen*-nek tág hatóköre van a mondat kvantorai felett. Úgy tűnik, hogy az egyszerű leíráselmélet szerint (13N)-nek és (14N)-nek szinonimának kellene lennie Zsuzsa idiolektusában. (14N) egyértelműen igaz Zsuzsa idiolektusában, de a fenti megfontolások alapján (13N) hamisnak tűnik az idiolektusában.

Hasonló ellenvetést hozhatunk fel a nyalábleíráselméletekkel kapcsolatban. Tegyük fel, hogy Zsuzsa őszintén azt mondja: "Twain ember volt, amerikai volt, a Huckleberry Finn szerzője volt...", ahol az ellipszist számos más predikátum tölti ki. Tegyük fel, hogy kérdezősködéssel kiderítjük, hogy azt gondolja, a predikátumok által kifejezett bizonyos tulajdonságok "fontosabbak" Twain szempontjából, mint a többi. Ekkor a nyalábleíráselmélet híve azt mondhatná, hogy az a tulajdonság, melyet Zsuzsa határozottan kapcsol *Twain*-hez, az a tulajdonság, hogy az az individuum, mely az embernek-lenni, amerikaiak-lenni, a-Huckleberry-Finn-írójának-lenni... tulajdonságok többségével rendelkezik, amikor ezeket *W* módon súlyozzuk. Ebből az elméletből következik, hogy (15) és (16) szinonimák Zsuzsa idiolektusában.

(15) Ha pontosan egy individuum létezik, mely rendelkezik az embernek-lenni, amerikaiak-lenni, a-Huckleberry-Finn-írójának-lenni... tulajdonságok többségével, amikor ezeket *W* módon súlyozzuk, akkor Mark Twain egy individuum, mely rendelkezik az embernek-lenni, amerikaiak-lenni, a-Huckleberry-Finn-írójának-lenni... tulajdonságok többségével, amikor ezeket *W* módon súlyozzuk.

(16) Ha pontosan egy individuum létezik, mely rendelkezik az embernek-lenni, amerikaiak-lenni, a-Huckleberry-Finn-írójának-lenni... tulajdonságok többségével, amikor ezeket *W* módon súlyozzuk, akkor az az individuum, mely rendelkezik az embernek-lenni, amerikaiak-lenni, a-Huckleberry-Finn-írójának-lenni... tulajdonságok többségével, amikor ezeket *W* módon súlyozzuk, egy olyan individuum, mely rendelkezik az embernek-lenni, amerikaiak-lenni, a-Huckleberry-Finn-írójának-lenni... tulajdonságok többségével, amikor ezeket *W* módon súlyozzuk.

(16) szükségszerű igazságot fejez ki Zsuzsa idiolektusában. Így a nyalábleíráselméletből következik, hogy (15) szintén szükségszerű igazságot fejez ki az idiolektusában. Ám ha Zsuzsa tipikus beszélő, akkor ez ellen az állítás ellen számos ellenérv hozható fel. Ha Zsuzsa tipikus beszélő, akkor feltételezhetné, hogy Twain mégsem volt amerikai (mivel anyja közvetlenül Twain születése előtt Kanadába is költözhetett volna), vagy hogy Twaint gyermekkorában a fejére ejtették, így soha nem írt semmit stb. Így valószínűleg arra juthat, hogy a Twainnek tulajdonított tulajdonságok nagy részével Twain akár nem is rendelkezhetett volna. Tehát (15) nem fejez ki szükségszerű igazságot Zsuzsa idiolektusában, ezért a nyalábleíráselmélet téves.

A fentiekhez hasonló megfontolások vezették Kripke-t (1981) arra a megállapításra, hogy a tulajdonnevek merev jelölők. Egy egyes számú T kifejezés (például egy tulajdonnév vagy határozott leírás) O objektumra referál W lehetséges világban akkor és csak akkor, ha O az az objektum, mely (szemantikailag) releváns a T-t tartalmazó mondatok igazságértékének meghatározásához W-ben. T egyes számú kifejezés akkor és csak akkor merev jelölő, ha T minden lehetséges világban ugyanarra az objektumra referál.⁷ Például az *Arisztotelész filozófus*. mondat W lehetséges világban akkor és csak akkor igaz, ha Arisztotelész (hogy úgy mondjuk, a mi Arisztotelészünk) filozófus W-ben. Így Arisztotelész a referense *Arisztotelész*-nek minden lehetséges világban, vagyis az *Arisztotelész* merev jelölő. Ezzel ellentétben a *Nagy Sándor sztagirita tanára filozófus* akkor és csak akkor igaz egy adott W világban, ha az individuum (akárki is legyen), aki sztagirita is és Nagy Sándor tanára is W-ben, filozófus is W-ben. A szóban forgó személy néhány világban Arisztotelész, de valaki más a többi világban. Így a *Nagy Sándor sztagirita tanára* nem ugyanarra az objektumra utal az összes lehetséges világban, azaz nem merev jelölő. Kripke szerint általában véve azok a határozott leírások, amelyeket a beszélők a tulajdonnevekhez társítanak, nem merev jelölők, így nem lehetnek szinonimái a neveknek.

A modális ellenvetések a jelentés leíráselméleteit veszik célba, melyek szerint a tulajdonnevek a határozott leírások szinonimái. A referencia rögzítésének leíráselméletével szemben azonban hatástalanok, mivel ezek tagadják a szinonimitást, így nem is következik belőlük, hogy (13) szükségszerű, ha (14) az, vagy hogy (15) szükségszerű, ha (16) az.

4.2. Episztemikus ellenvetések

Az episztemikus ellenvetések is Kripke nevéhez fűződnek. Nézzük megint Zsuzsát és az egyszerű leíráselméletet! Az egyszerű leíráselmélet szerint Zsuzsa idiolektusában (13) és (14) szinonimák, tehát ugyanazt a proposíciót fejezik ki. (14) logikai igazságot fejez ki Zsuzsa idiolektusában: a priori ismert, mindenféle empirikus bizonyítékra való hivatkozás nélkül. Sőt, elmélkedés útján is el tudjuk ismerni az igazságát. Így ha (13) ugyanazt a proposíciót fejezné ki Zsuzsa idiolektusában, mint (14), akkor olyan a priori

⁷ Kripke (1977, 1981) több definíciót is ad a 'merev jelölő'-re. A szövegben említett a legegyszerűbb. Részletekért lásd Salmon (1986), Kaplan (1989) és Stanley (1997).

ismert logikai igazság lenne, melyet egyszerűen elmélkedés útján is igazolni lehetne. De megvan annak a maga oka, hogy miért is téves ez az elgondolás. Ha Zsuzsa figyelmesen elgondolkodna (13)-on, akkor biztosan nem következtetne arra, hogy pusztán elmélkedés útján juthatna erre a megállapításra mindennemű empirikus bizonyíték nélkül. Nem gondolná azt, hogy (13) logikailag igaz vagy "definíció szerint igaz". Minden bizonnyal úgy vélné, empirikus bizonyítékok szükségesek ahhoz, hogy (13) igazságának ismeretét alátámassza. Tehát az egyszerű leíráselmélet téves. A nyalábleíráselmélet ellen hasonló érvet (a szükséges változtatásokkal ellátva) hozhatunk fel: (16) propozíciót fejez ki Zsuzsa idiolektusában, ami lehet a priori ismert, míg (15) nem fejez ki propozíciót.

Ez az ellenvetés olyan elméleteket cáfol meg, melyek szerint a tulajdonnevek határozott leírások szinonimái. Ellentmondásos viszont az, hogy ez a fajta ellenvetés hatékony-e a szinonimitást tagadó, a referencia rögzítését leíró elméletekkel szemben. Tegyük fel, hogy egy beszélő *Twain* referenciáját szándékosan a 'Huckleberry Finn írója' leírást alkalmazva rögzíti, de nem tekinti a nevet és a leírást szinonimáknak. Kripke szerint ez a beszélő a priori tudja a (13) által kifejezett propozíciót az idiolektusában. Ha ez az állítás helyes, akkor az episztemikus ellenvetés ugyanúgy hatékony a szinonimitást tagadó, a referencia rögzítését leíró elméletekkel szemben is, ámbár sok filozófus nem ért egyet Kripke-vel (Donnellan 1979 és Salmon 1986).

4.3. Szemantikai ellenvetések

Az ellenvetések utolsó, szemantikai típusa Donnellannak és Kripke-nek köszönhető. (Devitt és Sterelny (1999) ezeket a "tudatlanságból és tévedésből származó érveknek" nevezik.) Tegyük fel, hogy Robi a *Kolumbusz Kristóf* nevet általános iskolában tanulja meg teljesen hétköznapi módon. A "Kicsoda Kolumbusz Kristóf?" kérdésre állhatatosan az "Az az európai, aki felfedezte Amerikát." választ adja. Ezek alapján tegyük fel, hogy a *Kolumbusz Kristóf* névhez az annak-az-európainak-lenni-aki-felfedezte-Amerikát tulajdonságot kapcsolja határozottan. Az egyszerű leíráselméletek alapján az ő nyelvében a név arra az európaira referál, aki felfedezte Amerikát. Csakhogy ez a személy (már ha létezik ilyen) valószínűleg egy skandináv tengerész. Robi idiolektusában viszont a *Kolumbusz Kristóf* név semmiképpen sem referál skandináv tengerészre. Eszerint az egyszerű leíráselméletek hamisak. Úgy tűnik, a

nyalábleíráselméletek ugyanúgy nem tudnak elszámolni a fentihez hasonló példákkal, mivel azok a tulajdonságok, melyeket Robi a névhez kapcsol, olyanok is lehetnek, melyekkel Kolumbusz nem rendelkezik. Például Robi azt is mondhatná, hogy "Kolumbusz spanyol volt, és 1392-ben hajózta át a kék óceánt stb.". Röviden: egy beszélő nyelvében N név utalhat egy O objektumra, ugyanakkor erősen tévesek az N-t tartalmazó mondatok által kifejezett hiedelmei; a jelentést és a referenciarögzítést leíró elméletek helytelenül arra következtetnek, hogy N nem referáló kifejezés, vagy pedig N olyan objektumra referál, amely nem a valódi referense a névnek. Ez az ellenvetés erősen megkérdőjelezi a leíráselmélet sémájának negyedik pontját.

Egy hasonló szemantikai ellenvetés hozható fel a második és a harmadik ponttal kapcsolatban. Tegyük fel, hogy Pál úgy sajátítja el a *Richard Feynman* nevet, hogy meghallja, amint valaki azt mondja: "Richard Feynman egy fizikus.". A "Kicsoda Richard Feynman?" kérdésre az "Egy fizikus." választ fogja adni. Első látásra úgy tűnhet, az egyetlen tulajdonság, amelyet Pál határozottan a *Richard Feynman* névhez kapcsol, a fizikusnak-lenni tulajdonság. De a legtöbb normális emberhez hasonlóan Pál sem hiszi azt, hogy egy és csakis egy fizikus létezik. Ez problémát vet fel az elmélet második pontjával kapcsolatban. Az is kérdéses továbbá, hogy társít-e bármilyen tulajdonságot határozottan a névhez, így a harmadik pont is megkérdőjeleződik. Sőt, a negyedik ponttal ellentétben, Pál idiolektusában a *Richard Feynman* név Feynmanra referál még akkor is, ha nem társít egy olyan tulajdonságot a névhez, mely egyedül Feynmant választaná ki.

A szemantikai ellenvetések ugyanolyan jól működnek a jelentést leíró és a referencia rögzítést leíró elméletekkel szemben, mivelhogy a problémát okozó következtetések a referencia rögzítésével kapcsolatos állításokból származnak, melyek közősek mindkét típusú elméletben.

4.4. Válaszok

A leíráselméletek hívei (élénken) reagáltak a fenti ellenvetésekre. A modális ellenvetésekre válaszolva azt állítják, hogy a tulajdonneveknek tág hatókörük van a modális operátorokra nézve – mint például a *szükségszerűen* (Dummet 1981 és Sosa 2001). Ezek alapján (13N) és (13N*) szinonimák, és (13N*) éppúgy igaz, mint (14N).

(13N*) A Huckleberry Finn írója; olyan, hogy: szükségszerűen, ha pontosan 1 írója van a Huckleberry Finn-nek, akkor ő; a Huckleberry Finn egy írója.

Ez mégsem ad közvetlen választ a nem modális mondatokon ((13) és (14)) alapuló modális ellenérvre. Stanley (1997) és Soames (2002) részletesen tárgyalja a kérdést. A leíráselméletek más képviselői szerint a tulajdonnevek merev leírások szinonimái, mint például az 'az az individuum, mely éppenséggel a Huckleberry Finnt írta'. Salmon (1981) és Soames (2002) ír erről bővebben.

Az episztemikus ellenvetésekre adott válaszaikat a leíráselmélet hívei gyakran szorosan összekapcsolják a szemantikai ellenvetésekre adott válaszokkal (ld. alább). Azt állítják, hogy amikor a megfelelő leírást alkalmazzuk, az eredményül kapott mondat egy a priori tudható proposíciót fejez ki a beszélő nyelvében. A szinonimitást tagadó, a referencia rögzítését leíró elmélet szerint a saját álláspontjából nem következik az, hogy a releváns mondatok a priori tudható proposíciókat fejeznek ki.

A szemantikai ellenérvekre adott válaszként úgy érvelnek a leíráselmélet hívei, hogy a feltételezett ellenpéldák helytelenül adják meg a referenciát rögzítő tulajdonságot. A leíráselmélet képviselői azt állíthatják például, hogy *Kolumbusz Kristóf* esetében Robi számára a referenciát rögzítő tulajdonság nem annak-az-európainak-lenni-aki-felfedezte-Amerikát, hanem 'annak-az-individuumnak-lenni-akire-a-Kolumbusz-referál', vagy pedig 'annak-az-individuumnak-lenni-akire-az-a-személy-utalt-a-Kolumbusz-névvel-akitől-Robi-a-nevet-hallotta', vagy még inkább egy olyan tulajdonságnyaláb, mely az előzőekben említett mindegyik tulajdonságot tartalmazza sok másik mellett. A leíráselmélet e hívei szerint a szemantikai ellenvetések valójában a határozott összekötés relevanciájával kapcsolatos téves feltevéseken nyugszanak: azt a referenciát rögzítő tulajdonságot, melyet a beszélő határozottan a névhez kapcsol, nem lehet könnyen kideríteni a "Kicsoda N?" kérdéssel. További részleteket Searle (1979), Lewis (1984), Kroon (1987), Jackson (1998) és Soames (2002) tartalmaz.

5. Az oksági-történeti referenciaelmélet

A jelentést és referenciát leíró elméletek támadása mellett Kripke és Donnellan (és mások, például Kaplan (1989) és Dewitt (1981)) egy alternatív referenciaelmélet mellett érvelnek, melyet gyakran az oksági-történeti referenciaelméletként tartanak számon. E

szerint az elmélet szerint egy név kimondása egy tárgyra a tárgyhoz fűződő oksági vagy történeti viszony által referál: az *Arisztotelész* kimondása azért referál Arisztotelészre, mert a megnyilatkozásaink oksági és történeti téren egyaránt megfelelő módon kapcsolódnak Arisztotelészhez. Ezen elmélet legtipikusabb változatai feltételeznek egy oksági-történeti láncot, mely Arisztotelész szüleivel kezdődik, akik elnevezték őt az *Arisztotelész* ógörög megfelelőjével. A lánc számos más emberrel folytatódik, akik többnyire azáltal sajátítják el a nevet, hogy hallják, ahogyan mások használják a nevet, és ők is ugyanúgy szándékoznak használni a nevet. Egészen addig, amíg a beszélők ugyanúgy szándékozzák használni a nevet, ahogy az elődeiktől hallották, fennmarad a megfelelő oksági-történeti reláció, és a név kimondása Arisztotelészre referál. Így a lánc tagjai által kimondott *Arisztotelész*-ek Arisztotelészre referálnak még akkor is, ha azok az emberek nagyon keveset tudnak a referenstről, vagy éppenséggel súlyos tévképzeteik vannak a referenssel kapcsolatban.

Bár az oksági-történeti elmélet referenciarögzítéséről alkotott képe számos filozófus számára vonzó lehet, van néhány olyan eset, mely problémát jelent az elméletnek. A referenciarögzítés történhet olyan leírás segítségével is, mely semmiféle oksági viszonyban nem áll a referenssel. Vannak olyan esetek, mikor a név az oksági-történeti elmélet által előírt módon vonul végig az oksági láncon, de a név referenciája egyik objektumról a másikra változik. Más esetekben a lánc kezdetén a név egy objektumra referál, de a lánc végére nem referáló kifejezéssé alakul át. (Bővebben Evans 1973, Dewitt 1981 és Dewitt és Sterelny 1999). Ezek az esetek legalábbis azt mutatják, hogy a referenciát látszólag rögzítő oksági-történeti viszony eléggé bonyolult. Az oksági-történeti viszonytal kapcsolatban felmerülő problémáknak viszonylag elhanyagolható hatásuk van a millianizmusra, mivel a kétféle elmélet két különböző kérdést tárgyal. Az egyik kérdés: "Mi egy tulajdonnév jelentése?". A másik kérdés: "Mi okozza azt, hogy egy adott tulajdonnév azt jelenti, amit, illetve hogy arra referál, amire?". A millianizmus az első kérdésre adott válaszként fogható fel. Nem kísérli meg leírni, hogyan valósul meg a referencia; csupán adottnak veszi, hogy a tulajdonnevek referálnak. Következésképpen a millianizmus a referenciarögzítés elméleteinek egész sorával összhangban áll, így például a referencia rögzítését leíró elméletekkel, az oksági-történeti elmélettel, a referencia isteni parancsának elméletével (az a nézet, mely szerint a referencia megmagyarázhatatlan reláció egy név és egy objektum között, mely Isten parancsára létesült), és a felülírás elmélete (az a nézet, hogy a referenciáról szóló tények talán felülkerekednek a fizikai tényeken olyan módon, mely nem írható le véges

eszközökkel). Az oksági-történeti elmélet viszont a második kérdéssel foglalkozik. Megkísérli leírni azt, hogy a tulajdonnév referenciájára hogyan hatnak más tényezők. Nem próbálja meg specifikálni egy tulajdonnév jelentését. Valójában az oksági-történeti elmélet összhangban áll a jelentés nem milliánus elméleteivel, így például azzal az elmélettel, mely szerint egy tulajdonnév jelentése a referensből és magából a névből tevődik össze. A jelentést leíró elméletek azért szokatlanok, mert nem pusztán specifikálják egy tulajdonnév jelentését, (durván: egy tulajdonság), hanem arról is elárulnak valamit, mi okozza azt, hogy a tulajdonnév egy objektumra referál (az objektum kielégíti a hozzá társított tulajdonságot).⁸ Ez megmagyarázhatja azt, hogy a jelentés leírásának elméletének egyes képviselői miért érezték magukra nézve kötelezőnek, hogy a tulajdonnevek referenciájának rögzítésére alternatív elméletet alkossanak. Kaplan (1989) és Stalnaker (1997) foglalkozik részletesebben a problémával.

6. Két speciális leíráselmélet és néhány alternatíva

Két speciális leíráselmélet külön említést érdemel. Az első a metanyelvi elmélet (Bach 1981, Katz 1994). Az elmélet egyik változata szerint egy N tulajdonnév egy 'az a dolog, amire N referál', vagy egy 'az a dolog, mely N nevet viseli' formájú határozott leírás szinonimája. Ez az elmélet magától értetődőnek tekinti a referencia (vagy a hordozás) relációt (a millianizmushoz hasonlóan, de a legtöbb leíráselmélettől eltérően). A másik speciális leíráselmélet az oksági leíráselmélet (Lewis 1984, Kroon 1987, Jackson 1998). Ezen elmélet szerint egy N tulajdonnév U kimondása egy 'az a dolog, mellyel U R relációban áll' formájú leírással szinonim, ahol R oksági-történeti reláció, mely N kimondásainak referenciáját rögzíti. Ennek az elméletnek kezdeti problémái közé tartozik az, hogy – elég valószínűtlenül – arra enged következtetni, hogy a tulajdonneveket megértő és használó átlagos beszélők (bizonyos) hiedelmekkel rendelkeznek R oksági-történeti relációval kapcsolatban. Erre az oksági leíráselmélet hívei azt válaszolják, hogy a beszélők R-rel kapcsolatos hiedelmeik pusztán hallgatólagos jellegűek.

⁸ A tulajdonnevek jelentését leíró elméletek nem adják meg annak teljes elméletét, hogy mitől lesz a névnek jelentése, mivel nem mondják meg, mi okozza azt, hogy a beszélők határozottan társítanak egy tulajdonságot egy névhez. Russell (1911) elsajátításelmélete talán az első lépést jelenti egy teljesebb elmélet felé.

Sok filozófus olyan elméletek mellett tör lándzsát, melyek sem nem milliánusok, sem nem leírók. Itt csak néhányat említhetünk meg. Devitt (1996) elképzelése alapján N tulajdonnév jelentése az a tulajdonság, hogy N a referensére egy oksági-történeti láncon keresztül referál, mely N példányaiából áll. Ebben az elméletben a *Twain* és a *Clemens* eltérő jelentésűek, mivel más oksági lánc révén referálnak: az egyik a *Twain* példányain keresztül, a másik a *Clemens* példányain át. Devitt továbbá azt állítja, hogy a beszélőknek nem kell hallgatólagos tudással rendelkezniük ezekkel az oksági láncokkal kapcsolatban; ebben az értelemben nem kell tudniuk azoknak a neveknek a jelentését, melyeket megértének.

Több olyan elmélet létezik, mely szerint egy tulajdonnév jelentése vagy maga egy referensből és valami másból (mely nem mindig határozza meg a referenst, de fontos szerepet játszik abban, ahogy a beszélő a referensre gondol) álló rendezett pár, vagy pedig ilyen segítségével reprezentálható. Egy ilyen elméletben a *Twain* jelentése magából *Twain*-ből és egy olyan tulajdonságból áll, melyet a beszélő a referenshez kapcsol, mint például az embernek-lenni tulajdonság (Geach 1962). Más elméletek szerint egy beszélő számára a *Twain* jelentése a következő rendezett párból áll (vagy legalábbis ezzel reprezentálható): *Twain* és (i) a *Twain* név vagy (ii) a beszélő mentális neve *Twainre* vagy pedig (iii) a beszélő *Twain*-nel kapcsolatos mentális dossziéja vagy (iv) a beszélő gondolkodási folyamataiban a név fogalmi, következtetési vagy oksági szerepe. (Lásd Field 1977, Evans 1982 és Forbes 1990.)

A fenti elméletek a részletektől függően modális és episztemikus ellenvetésekkel támadhatók. De ami fontosabb, ezen elméletek közül többől is az következik, hogy a különböző neveknek (szinte) sohasem ugyanaz a jelentésük (bizonyos elméletek szerint egy név különböző kimondásai sem bírhatnak ugyanazzal a jelentéssel.) Ez az eredmény ellentmond az intuíciónak. Sőt, az következik belőle, hogy sok, látszólag igaz állításhoz társított elképzelés hamis. Nézzük például a metanyelvi elméletet! Tegyük fel, hogy Karl, egy egynyelvű német beszélő azt mondja: "Köln ist schön". Úgy tűnik, hogy egy angol beszélő őszintén mondhatja, hogy "Karl said that Cologne is pretty". De a metanyelvi elmélet szerint az angol társítás azt mondja, hogy Karl azt mondta, hogy az a dolog, melyre a 'Cologne' referál, szép. Csakhogy Karl ilyet nem állított. A többi elmélet ellen is hasonló kifogásokat lehet felhozni.⁹ Salmon (1986), Richard (1990) és Soames (2002) részletesen megvitatja e kérdéseket.

⁹ Ezen elméleteknek pusztán a referenciárogzítással foglalkozó változatai ellen talán nem használható ez az érvelés. De a pusztán referenciárogzítással foglalkozó elméletek nem adnak választ a fregei rejteyekre.

7. Ismét a millianizmusról

A nem milliánus elméletektől (különösen a leíráselméletektől) indítva néhány filozófus ismételten megvizsgálta a millianizmus ellen felhozott vádakat. Az ellenvetésekre adott milliánus válaszok nagy része két gondolaton alapul: az egyik a mérsékelt hiedelmek elmélete, a másik a szemantika és a pragmatika elkülönítése (Salmon 1986, Soames 2002 és Braun 1998).

A millianizmus sok védelmezője szerint a hit bináris relációja egy harmadik típusú entitásra épül, például egy mondatra, egy mentális állapotra vagy egy mentális reprezentációra. Úgy hiszünk egy proposícióban, hogy elfogadjuk a mondatot, vagy egy mentális állapotban vagyunk, vagy pedig a fejünkben egy megfelelő mentális reprezentációs függvény található. Ezek az összekötő entitások a proposíció vagy a proposíciónak álcázott mondatok elfogadásának módjai. Egy egyszerű proposícióban egy ágens kétféle módon vagy kétféle formában is hihet. Például egy olyan személy, aki (1)-et és (2)-t is igaznak gondolja, két különböző módon hiszi azt a proposíciót, hogy Twain/Clemens az Twain/Clemens.

(1) Mark Twain az Mark Twain.

(2) Mark Twain az Samuel Clemens.

Csak hogy egy racionálisan gondolkodó ágens hihet egyféleképpen az azonossági proposícióban anélkül, hogy hinne a másikban. Ez az ágens (1)-et igaznak hiheti, míg (2) igazságában bizonytalan lehet. Ez a racionálisan gondolkodó ágens egy módon hihet az azonossági proposícióban, ugyanakkor egy észrevehetően különböző módon hihet a proposíció tagadásában is. Azt is gondolhatná ez az ágens, hogy (1) igaz és (2) hamis. Továbbá, néhány milliánus szerint a (2) által kifejezett proposíció a priori, analitikus és *nem informatív*. Mégis úgy tűnik, hogy ez a proposíció mégsem bír a fenti tulajdonságokkal, ha a (2)-es mondatnak megfelelően adják elő. Ez az egyik milliánus válasz a kognitív jelentőséggel kapcsolatos ellenvetésre. Sok milliánus hangsúlyos módon megkülönbözteti (i) a mondat által kifejezett proposíciót szemantikai értelemben véve (vagy a jelentést) és (ii) a mondat elhangzásakor keltett vagy a társalgás során implikált vagy más pragmatikai módon előállított proposíciókat. A kognitív

jelentőséggel kapcsolatos ellenérvekre adott más milliánus válaszok szerint (1) és (2) kimondása pragmatikailag eltérő proposíciót eredményez, bár szemantikailag ugyanaz a proposíció fejeződik ki. Például (2) kimondása pragmatikailag azt a proposíciót eredményezi, hogy a Huckleberry Finn szerzője U. S. Grant önéletrajzának megjelentetője. Egy racionálisan gondolkodó beszélő nem biztos, hogy hinne ebben a pragmatikailag előállított proposícióban, avagy tévesen azt hihetné, hogy (2) önmagában hamis.

Az attitűdtulajdonításon alapuló ellenérvről számos tanulmányt írtak már. Az erre adott milliánus válaszok közül néhány az előző válaszokkal azonos gondolatokon alapul. Néhány milliánus szerint (7) és (8) szemantikailag ugyanazt a proposíciót fejezik ki, de emellett úgy vélik, hogy egy racionális ágens hihet egyféleképpen ebben a proposícióban (a (7)-nek megfelelő módon), míg másféleképpen (a (8)-nak megfelelő módon) ennek a proposíciónak a tagadásában.

(7) Mari azt hiszi, hogy Mark Twain az Mark Twain.

(8) Mari azt hiszi, hogy Mark Twain az Samuel Clemens.

Más milliánusok úgy gondolják, hogy e mondatok kimondásai többnyire a pragmatikailag létrehozott proposíciókban különböznek egymástól. Például (7) kimondása azt az igaz proposíciót állítja elő, hogy Mari elfogadná (1)-et, míg (8) azt a hamis proposíciót állítja elő, hogy Mari elfogadná (2)-t. Ezek alapján egy beszélő azt gondolhatná, hogy (7) és (8) igazságértéke különbözik. Emellett más milliánusok (akiket pontosabb kifejezéssel élve kvázimilliánusoknak kellene nevezni) úgy vélik, hogy bár (1) és (2) szemantikailag ugyanazt a proposíciót fejezik ki, (7) és (8) szemantikailag különálló proposíciót fejeznek ki, melyek igazságértéke eltérhet egymástól. Ez azért van így, mert az alárendelt mondatok (7)-ben és (8) -ban (i) (1) és (2) által kifejezett proposícióknak és (ii) bizonyos reprezentációk, például az alárendelt mondatban szereplő szavak, vagy Mari mentális reprezentációinak az elegyére utalnak. Richard (1990) mutat be egy ilyen jellegű reprezentatív elméletet.

A nem referáló nevet tartalmazó, jelentéssel bíró mondatokkal kapcsolatos ellenvetésekre adott válaszként Salmon (1998) úgy érvel, hogy a *Pegazus* név egy mitológiai individuumba utal. Így a milliánus elmélet szerint a *Pegazus* jelentéssel bír, és (9) nem okoz gondot az elméletnek.

(9) A Pegazus repül.

Más milliánusok (Braun 1993) fenntartják, hogy a *Pegazus* név nem referál, de (9) mindenesetre olyan propozíciót fejez ki, melyben szerepel egy kitöltetlen pozíció, ahol normális esetben a referens fordulna elő. Salmon válasza erre az ellenvetésre arra kötelezi őt, hogy (10)-et hamisnak tekintse.

(10) A Pegazus nem létezik.

A kitöltetlen pozíciót tartalmazó propozíciót használó válasz alapján (10) olyan, kitöltetlen pozíciót tartalmazó propozíciót fejez ki, mely vagy igaz, vagy se nem igaz, se nem hamis.

A fregei rejtélyekre adott milliánus válaszok távolról sem nevezhetők általánosan elfogadottnak. A tulajdonnevek jelentésével és referenciájuk rögzítésével foglalkozó elméletek továbbra is mélyreható vizsgálódások és viták tárgyát képezik.

8. Természeti fajtákra utaló szavak és predikátumok

Már korábban megjegyeztük, hogy Kripke szerint a következő kifejezések mindegyike természeti fajtára utal: *víz, arany, macska, tigris, bálna, hőség, forró, hangos, piros és fájdalom*. Azt is megjegyeztük, hogy a természeti és a nem természeti fajtákra utaló szavak közti megkülönböztetés magán a természeti és nem természeti fajták közti megkülönböztetésen alapszik. Így a természeti és a nem természeti fajtákra utaló kifejezések közti megkülönböztetés inkább metafizikai, mintsem nyelvi vagy szemantikai. Nyelvi szempontból tekintve a Kripke által megadott, természeti fajtákra utaló kifejezések igencsak különfélék: egyesek főnevek, míg mások melléknévek. Egyesek használhatók egyes számban (például a *piros*: A piros egy szín), míg mások nem (például *forró*). Ami a főneveket illeti, egyes főnevek megszámlálhatók (*tigris*), míg mások anyagnevek (*víz*). De csaknem mindegyikük általános érvényű kifejezés (azaz alkalmazhatók egynél több objektumra is), és gyakran predikatív szerepben használják őket. Az alábbiakban először a predikátumok szemantikájával foglalkozunk. Ezután megvizsgáljuk, mennyiben tér el a természeti fajtákra utaló predikátumok szemantikája a nem természeti fajtákra utaló predikátumokétól.

Egy predikátum extenziójának objektumoknak azt a halmazát tekintjük, mely objektumokra helytállóan alkalmazható a predikátum. A millianizmus szerint a tulajdonnév jelentése maga a tulajdonnév referense. A predikátumokra érvényes hasonló nézet alapján a predikátum jelentése az extenziója. Nevezzük ezt extenzionalizmusnak! Az extenzionalizmus számára nagy problémát jelentenek az olyan predikátumok, melyek extenziója megegyezik egymással, ugyanakkor jelentésük eltér. Például gyakran mondják, hogy a *renáták* (azaz vesével rendelkező állatok) és a *kordáták* (azaz szívvel rendelkező állatok) extenziója azonos. Akár igaz ez, akár nem, a jelentésük mindenesetre különböző. Ennek egyik következménye, hogy a *Szükségszerűen: minden renáta az renáta* igaz, míg a *Szükségszerűen: minden renáta az kordáta* hamis. Könnyen gyárthatunk az extenzionalizmussal szemben felhozható ellenpéldákat, ha komplex predikátumokat is tekintetbe veszünk. Például az 'az a személy, aki az USA elnöke volt 2001 márciusában' és az 'az a személy, aki Texas kormányzója volt 1998-ban' köznevek extenziója azonos (a George W. Bush-t tartalmazó egyelemű halmaz), holott jelentésük különböző.

Az extenzionalizmus helyett felhozható egyik nyilvánvaló alternatíva az a nézet, mely egy tulajdonságot tekint a predikátum jelentésének. Így a *kerek* jelentése a kereknek-lenni tulajdonság, a *hangos* jelentése a hangosnak-lenni tulajdonság, és így tovább. Egy ilyen elméletet többféleképpen is ki lehet terjeszteni a komplex predikátumokra (Salmon (1986), Soames (2002)). Ezt az elméletet elkerülik az extenzionalizmussal kapcsolatos előző problémák, mivel az előbbi predikátumok más-más tulajdonságot fejeznek ki.

A predikátumokkal foglalkozó hagyományos leíráselméletek sok, szintaktikailag egyszerű predikátumot komplex predikátumok szinonimájának tekintenek (Mill 1843). Ezen elméletek több szempontból is hasonlítanak a tulajdonnevek leíráselméleteire. Egy ilyen típusú egyszerűbb elmélet szerint a beszélők komplex leíró predikátumfrázisokat társítanak sok egyszerű köznévhöz és melléknévhez. Ha egy beszélőnek felteszik a "Mi az az F?" vagy a "Mit értesz F alatt?" kérdést, megadja azt a leíró frázist, amelyet F egyszerű predikátumhoz kapcsol. A beszélő ezzel a leíró frázissal "definiálja" a predikátumot, ennek segítségével dönti el, hogy mely objektumok tartoznak a predikátumhoz, illetve ennek segítségével határozza meg F igazságértékét. Ebben az értelemben a beszélő az egyszerű predikátumhoz határozottan kapcsolja a komplex predikátumfrázis által kifejezett tulajdonságot. Például ha egy beszélőnek felteszik a "Mi az a tigris?" kérdést, azt is válaszolhatja: "Egy ragadozó, sárgásbarna, harántcsíkos

bundájú macskaféle állat.” Ha ez a beszélő azt mondja: “Minden tigris Ázsiában él.”, akkor azt a proposíciót állítja, hogy minden ragadozó, sárgásbarna, fekete csíkos bundájú macskaféle állat Ázsiában él. A *tigris* név extenziója az ő diolektusában azon objektumok halmazának felel meg, melyek ragadozó, sárgásbarna, fekete csíkos bundájú macskaféle állatok. A *Léteznek tigrisek* mondat akkor és csak akkor igaz, ha ennek a halmaznak vannak elemei.

A tulajdonnevek leíráselméleteihez hasonlóan a predikátumok leíráselméletei is számos változatban léteznek. A következő séma azonban, úgy tűnik, mindegyikre érvényes.

A predikátumok jelentését leíró elméletek sémája

Ha S egy beszélő és F egy predikátum S L nyelvén, akkor létezik olyan P tulajdonság, melyre:

1. P kielégíti C feltételt
2. S határozottan kapcsolja P-t N-hez
3. O akkor és csak akkor eleme F L-beli extenziójának, ha O rendelkezik P tulajdonsággal
4. Létezik egy G predikátumfrázis és L nyelv, mely az angol nyelv kiterjesztett változata oly módon, hogy G P-t fejezi ki L-ben és az L-beli F szinonim L-beli G-vel.

Az első pont sematikus. A leíráselmélet legtöbb híve ragaszkodna ahhoz, hogy a legtöbb F predikátumra P tulajdonság olyan tulajdonság, melyet egy komplex predikátumfrázissal lehet kifejezni, és ez a frázis F konkrét elemzését adja meg. Néhány predikátum nem elemezhető. A nem elemzett predikátumok néhány szóba jöhető jelöltje például a *piros*, a *kerek*, a *balra valamitől* és más, az észleléssel összefüggő predikátumok. Russell követői feltételezhetnek olyan tulajdonságokat, melyek olyan individuumokat tartalmaznak, akikkel a beszélő közvetlen kapcsolatban van. Frege követői pedig ahhoz ragaszkodnak, hogy a releváns tulajdonság legyen pusztán általános.

Az első három pont elárulja, hogyan rögzül a predikátum extenziója. A negyedik pont megadja az ilyen predikátum jelentését. Azt a sémát, mely tartalmazza az első három pontot, de a negyediket nem, hívjuk a predikátumok extenziójának rögzítését leíró elméletek sémájának! Mint ahogy a tulajdonnevek esetében, a predikátumok

jelentését és extenziójának rögzítését leíró elméleteknek nyalábelmélet változatai is vannak. Egy ilyen változat szerint egy egyszerű predikátum extenziója rögzített, és a jelentését talán egy $P_1, P_2, P_3 \dots P_n$ tulajdonságok többségét tartalmazó komplex frázis fejezi ki, melyben a tulajdonságok W módon vannak súlyozva.

A leíráselméletek eleinte több okból is vonzóknak tűnnek. Amint már említettük, amikor a beszélőknek felteszik a 'Mit jelent F?' kérdést, rendszerint komplex leírásokat adnak válaszul. Sőt, kezdetben úgy tűnhet, hogy a beszélő nem érti vagy nem képes használni a kifejezést addig, amíg nem képes egy ilyen leírást adni. Végül, kezdetben úgy tűnhet, hogy az *A tigrisek nagy, macskaszerű állatok fekete és narancssárga csíkokkal* típusú mondatok szükségszerű, a priori és analitikus igazságokat fejeznek ki, vagy legalábbis közel állnak ehhez. A predikátumok leíráselméletei egyszerűen megmagyarázzák ezeket az ítéleteket.

9. A predikátumok leíráselméleteivel szemben felhozott ellenérvek

A predikátumok, különösen a természeti fajtákat jelölő predikátumok leíráselméleteivel szemben felhozott ellenérvek hasonlóak a tulajdonnevek leíráselméleteivel szemben az előzőekben felhozott ellenvetésekkel. Elsőként Kripke (1981) és Putnam (1975) említi meg őket. Az alábbiakban az egyszerű leíráselméletekre összpontosítunk, és megmutatjuk, hogyan kell módosítani őket ahhoz, hogy a nyalábelméletekhez érkezzünk el.

Tegyük fel, hogy a *tigris* egy predikátum Zsuzsa nyelvében. A leíráselmélet szerint ő néhány (komplex) tulajdonságot határozottan kapcsol a predikátumhoz. Tegyük fel, hogy amikor Zsuzsától megkérdezik: "Mi az a tigris?", azt válaszolja: "A tigris egy ragadozó, sárgásbarna, harántcsíkos bundájú macskaféle állat." Így az egyszerű leíráselméletek szerint a komplex leíró predikátum által kifejezett tulajdonságot kapcsolja határozottan a *tigris* predikátumhoz. Ezért az ő nyelvében (22) és (23) szinonimák.

(22) Egy dolog akkor és csakis akkor tigris, ha egy ragadozó, sárgásbarna, harántcsíkos bundájú macskaféle állat.

(23) Egy dolog akkor és csakis akkor egy ragadozó, sárgásbarna, harántcsíkos bundájú macskaféle állat, ha egy ragadozó, sárgásbarna, harántcsíkos bundájú macskaféle állat.

Egy modális ellenvetés azonban felhozható az elmélettel szemben. Zsuzsa nyelvében (23) nyilvánvalóan egy szükségszerű igazságot fejez ki. Nem így (22): (metafizikailag) lehetséges, hogy létezik olyan állatfaj, melynek egyedei hasonlítanak a tigrisekre, de fontos belső tulajdonságaik teljesen eltérnek a tigrisekéitől. Ennek a fajnak az egyedei nem feltétlenül képesek a tigrisekkel szaporodni, akár még hüllők is lehetnek. Semmiképpen sem tigrisek. Zsuzsa minden bizonnyal erre a következtetésre jutna. Így (22) nem fejez ki szükségszerű igazságot a nyelvében a leíráselmélet várakozásaival ellentétben.

Az elmélettel szemben episztemológiai ellenvetések is felhozhatók. (23) olyan proposíciót fejez ki, mely a priori ismert. A leíráselmélet szerint ezért (22) is a priori proposíciót fejez ki. Csakhogy Zsuzsa nyelvében a (22) által kifejezett proposíció nyilvánvalóan nem tudható a priori. Empirikus bizonyítékra van ahhoz szükség, hogy igazoljuk azt a hiedelmet, hogy minden "tigrisszerű" kinézettel rendelkező állat valódi tigris (és Zsuzsának is erre a következtetésre kell jutnia).

Az előző ellenvetések a leíráselmélet azon állításán alapulnak, hogy a *tigris* predikátum szinonimája a komplex leíró frázisnak. Az extenzió rögzítését leíró elmélettel szemben azonban nem hozható fel a modális ellenvetés. Abban viszont nincs egyetértés, vajon felhasználható-e az episztemikus ellenérv – az ellentmondások hasonlóak a tulajdonnevek leíráselméleteinél említettekhez. A következő szemantikai ellenvetések azonban arra hivatottak, hogy megmutassák, még a predikátumok extenziójának rögzítését leíró elméletek is tévesek.

A harmadik pont megadja, hogyan határozza meg a predikátumhoz kapcsolt tulajdonság a predikátum extenzióját. Tekintsük ismét Zsuzsa esetét, és tegyük fel, hogy normális úton sajátította el a *tigris* kifejezést, és (mint az előbb) a fenti komplex leíró frázist társítja a *tigris*-hez. Tegyük fel, hogy a Föld még felfedezésre váró részein, a dzsungel mélyén él egy állatfaj, melynek egyedei hasonlítanak a tigrisekre, de ezek képtelenek a tigrisekkel szaporodni, és fontos belső tulajdonságaik jelentősen eltérnek a tigrisekéitől. Tegyük fel, hogy nem emlősök, hanem például hüllők. Ezek az állatok nem tartoznak a *tigris* extenziójához Zsuzsa nyelvében, az extenzió rögzítését leíró elméletek jóslataival ellentétben.

A tudatlanságból és tévedésből származó ellenvetések is hatékonyak tűnnek az extenzió rögzítését leíró elméletekkel szemben. Tegyük fel, hogy Robi normális módon sajátítja el a *dinoszaurusz* kifejezést: látja az őket ábrázoló képeket, és hallja, hogy sok

millió évvel ezelőtt éltek. Ha megkérdezik tőle: "Mi az a dinoszaurusz?", azt válaszolhatja: "A dinoszaurusz egy nagy gyík, mely sok millió évvel ezelőtt élt." Csakhogy a dinoszauruszok nem gyíkok. Tehát a leíráselemélet szerint a *dinoszaurusz* extenziója Robi nyelvében egyáltalán nem tartalmaz dinoszauruszokat. Csakhogy igenis tartalmaz! Tegyük fel, hogy Doug a sivatagban lakik, és még sosem látott szilfát és bükkfát, de hallja, hogy néhány látogató ezekről beszél. Mindegyikhez ugyanazt a leírást társítja: 'egy nagy fa'. Ha azt mondja: *Néhány szilfa nem bükkfa*, akkor mindenesetre igazságot fejez ki. Így úgy tűnik, hogy a két kifejezés eltérő extenzióval rendelkezik a nyelvében a leíráseleméletre épülő várákázásokkal ellentétben (Putnam 1975).

Putnam egy másik szemantikai ellenvetést is kidolgozott: az Ikerfölddel kapcsolatos ellenvetést. Tegyük fel, hogy létezik egy távoli bolygó, mely sok tekintetben a Föld másolatának tekinthető, kivéve, hogy az a tiszta, íható folyadék, mely az égből esik, és kitölti az ikerföldi tavakat és patakokat, nem H₂O, hanem XYZ összetételű. Tegyük fel, hogy Oszkár a Földön és Iker-Oszkár az Ikerföldön molekuláról molekulára megegyező másai egymásnak. Ez esetben úgy tűnik, Oszkár és Iker-Oszkár ugyanazokat a tulajdonságokat és leírásokat társítják a víz szóhoz. Mégis, Oszkár számára a víz extenziója a víz (H₂O) összes alkotóelemének halmazával egyenlő, míg Iker-Oszkár számára a víz extenziója XYZ összes alkotóelemének halmaza.

A predikátumok leíráselemeleinek védői a fenti ellenvetésekre hasonlóan reagáltak, mint a tulajdonnevek leíráselemeleivel szemben felhozott hasonló jellegű ellenvetésekre. A modális ellenvetésekkel szemben úgynevezett merevítő kifejezéseket vezetnek be (például *jelenleg*) a komplex leíró frázisokba. Mások azt állítják, hogy a megfelelő extenziórögzítő leírásokat tartalmazó mondatok a priori tudható proposíciókat fejeznek ki. De ami a legfontosabb, sok védelmező szerint az állítólagos ellenpéldák egy adott predikátumra és beszélőre nézve nem a pontos extenziórögzítő leírást adják meg. Zsuzsa esetében a pontos leírás magára Zsuzsára is tartalmazhat referenciát, mint például 'az a típusú állat, amelyet tegnap láttam az állatkertben' vagy szakértői ítéletekre vonatkozó referenciát is tartalmazhat: 'azok az állatok, melyeket a biológusok *tigris*-nek neveznek'. A pontos leírás valószínűleg egy bonyolult nyálábleírás, mely tartalmazza ezeket a leírásokat és még többet is. Akárhogy is van, a beszélő egy egyszerű "Mi az a tigris?" kérdésre nem fogja tudni megadni a pontos extenziórögzítő leírást. Részletesebben Searle (1979), Lewis (1984) és Jackson (1998) foglalkozik ezzel.

10. Természeti fajtákra utaló szavak, nem természeti fajtákra utaló szavak és a merev jelölés

Kripke és Putnam érveinek legalább egy része ugyanolyan jól alkalmazható a nem természeti fajtákra utaló kifejezések leíráselméletei ellen, mint a természeti fajtákra utaló kifejezések leíráselméletei ellen. Tegyük fel, hogy Zsuzsa használja a *ceruza* kifejezést, és a 'fémnes grafitbelű hengeres írószerszám' tulajdonságot társítja hozzá. A leíráselméletek szerint a hagyományos ceruzák, melyek nem rendelkeznek fémnes grafitbéllel, nem tartoznak a 'ceruza' megnyilatkozások extenziójába. Mégis úgy tűnik, hogy Zsuzsa igazságot állít, amikor megragad egy hagyományos ceruzát, és azt mondja: "Ez egy ceruza." További részletekért lásd Putnam (1975), Burge (1979), Donnellan (1987) és Devitt és Sterelny (1999).

Az extenzionalizmussal és a leíráselméletekkel szemben felhozott érvek fényében teljes joggal arra következtethetünk, hogy bármely egyszerű predikátumnak, illetve bármely egyszerű, fajtára utaló kifejezésnek (akár természeti fajtára utal, akár nem), a jelentése egyszerűen egy tulajdonság. A *tigris* jelentése a tigrisnek-lenni tulajdonság: extenziója azon objektumoknak halmaza, melyek rendelkeznek ezzel a tulajdonsággal. A nem természeti fajtákra utaló kifejezések (például *ceruza*) esetén is hasonló a helyzet: jelentése a ceruzának-lenni tulajdonság, extenziója pedig ceruzák egy halmaza.¹⁰ Hívjuk ezt az elképzelést a predikátumok és fajtanevek tulajdonságelméletének! Ezen elmélet szerint a természeti fajtákat jelölő egyszerű kifejezések szemantikája éppen olyan, mint a nem természeti fajtákat jelölő egyszerű kifejezéseké.

Kripke (1981) és Putnam (1975) alapján a természeti fajtákra utaló szavak merev jelölők. Ez az állítás szembenáll a tulajdonságelmélettel, ha elfogadjuk a következő két feltevést: (i) egy fajtát jelző kifejezés referenciája az extenziójának felel meg, és (ii) egy fajtát jelölő kifejezés akkor és csak akkor merev jelölő, ha minden lehetséges világban ugyanaz a referenciája. (A második feltevés nem következik a merev jelölés Kripke-féle definíciójából, mivel a definíció csupán egyes számú kifejezésekre alkalmazható. Lásd

¹⁰ A tulajdonságelmélet hívei elfogadhatják, hogy a fajtát jelölő kifejezések extenziója egy tulajdonság, amikor egyes számban használjuk őket, mint a *piros-t* az *A piros egy szín.* mondatban. Lásd Soames (2002).

Soames (2002)) Ezen feltevések alapján a *tigris*, a *forró* és a *fájdalom* fajtára utaló kifejezések nem merev jelölők.

Kripke és Putnam kétségtelenül elveti az első feltevést: szerintük a természeti fajtákra utaló szavak nem az extenziójukra, hanem természeti fajtákra referálnak. Például a *tigris* a *Felis Tigris* fajra referál, a *víz* a *Vízre* mint anyagra, és így tovább. Minden természeti fajtákra utaló kifejezés minden lehetséges világban ugyanarra a természeti fajtára utal, azaz merev jelölő. Tegyük fel tovább, hogy ezeknek a természeti fajtákra utaló egyszerű kifejezéseknek a jelentése azok a fajták, melyekre referálnak.¹¹ Így a fajtára utaló kifejezések predikatív használata a fajtához való tartozás segítségével elemezhető: a *Minden tigris állat.* szinonimája az *A Felis Tigris összes eleme eleme az állatok országának.* mondatnak. Legyen ez a fajtajelölés elmélete!

Akár elfogadható, akár nem, a fajtajelölés elmélete könnyedén kiterjeszthető a nem természeti fajtákat jelölő kifejezésekre is (Salmon 1981, Soames 2002). A *ceruza* kifejezés a *Ceruza* fajtára utal minden lehetséges világban. Tehát a *ceruza* merev jelölő. Ha a *ceruza* jelentése az a fajta, melyre referál, akkor a predikatív használata az 'eleme' reláció segítségével ragadható meg: a *Minden ceruza sárga* és a *A Ceruza minden eleme eleme a Sárgá-nak* szinonim mondatok. Így sem a tulajdonságelméletben, sem a fajtajelölés elméletében nem különbözteti meg semmi a természeti fajtákat jelölő kifejezések szemantikáját.

A tulajdonságelmélet és a fajtajelölés elmélete összhangban áll számos különböző elmélettel, melyek a fajtanevek jelentésével és referenciájának meghatározásával foglalkoznak (mint ahogy a millianizmus is összhangban áll a tulajdonnevek referenciájának rögzítésével foglalkozó sok más elmélettel). Kripke és Putnam a természeti fajtákra utaló szavak referenciájának rögzítésével foglalkozó oksági-történeti elmélet mellett érvelnek. Ezen elmélet szerint egy természeti fajtákra utaló kifejezés bevezetésekor egy személy legtöbb esetben megfigyeli a természeti fajta mintapéldányát, majd a kifejezés referenciáját az 'az a fajta, amelyhez ez a mintapéldány tartozik' leírásához rögzíti. Ha egy újabb beszélő hallja a kifejezést, akkor ugyanarra a fajtára referálóként használhatja, még akkor is, ha tévedésben él a tulajdonságait illetően, egészen addig, amíg ugyanúgy szándékozik használni a kifejezést, mint azt elődei tették. A hétköznapi nyelvhasználók a szakértő használókhoz igazodnak, amikor eldöntik, hogy egy egyed egy kifejezés extenziójába tartozik-e (ez

¹¹ Ez az állítás szemben áll Putnam (1975) jelentéselméletével (de lásd Salmon 1981). Kripke (1981) nem foglalkozik a természeti fajtákat jelölő kifejezések jelentéselméletével.

része annak, amit Putnam a "nyelvi munkamegosztás"-nak nevez, de még a szakértők is tévedhetnek. Ha egy természeti fajtákra utaló egyszerű kifejezés jelentése az a fajta, melyre referál, akkor a referenciarögzítő folyamat a jelentést is rögzíti.

A természeti fajtákra utaló szavak referenciájával foglalkozó oksági-történeti elmélet még több problémát rejthet magában, mint a tulajdonnevek referenciájával foglalkozó oksági-történeti elmélet (Devitt 1981, Wilson 1982, Devitt és Sterelny 1999, Soames 2002). De addig, míg helytállónak tűnik, az elmélet nagy része valószínűleg kiterjeszhető a nem természeti fajtákra utaló kifejezésekre is. Ezáltal a természeti fajtákra utaló szavak e tekintetben nem különböznek a nem természeti fajtákra utaló szavaktól. Az azonban nyitott kérdés marad, vajon különbözik-e a természeti fajtákat jelölő kifejezések szemantikája valamilyen téren a nem természeti fajtákat jelölő kifejezések szemantikájától.¹²

Irodalom

- Bach, K. (1981): What's In a Name? *Australasian Journal of Philosophy* 59, 371-386.
- Braun, D. (1993): Empty Names. *Noûs* 27, 449-69.
- Braun, D. (1998): Understanding Belief Reports. *Philosophical Review* 107, 555-595.
- Burge, T. (1979): Individualism and the Mental. *Midwest Studies in Philosophy* 4, 73-121.
- Devitt, M. (1981): *Designation*. New York, Columbia University Press.
- Devitt, M. (1996): *Coming to Our Senses*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Devitt, M. and Sterelny, K. (1999): *Language and Reality*. Cambridge, MIT Press.
- Donnellan, K. (1972): Names and Identifying Descriptions. In: Donald Davidson and Gilbert Harman (eds): *Semantics of Natural Language*, 356-79. Dordrecht: Reidel.
- Donnellan, K. (1979): "The Contingent A Priori and Rigid Designators." In: P. French, T. Uehling, and H. Wettstein, (eds): *Contemporary Perspectives in the Philosophy of Language* 4 Minneapolis, University of Minnesota Press.

¹² Szeretnék köszönetet mondani John Bennetnek, Gail Maunernek, Jennifer Saulnak és Theodore Sidernek segítő megjegyzéseikért és a velük folytatott vitáikért.

- Donnellan, K. (1983): Kripke and Putnam on Natural Kind Terms. In: Carl Ginet and Sydney Shoemaker, (eds): *Knowledge and Mind: Philosophical Essays*. Oxford, Oxford University Press.
- Dummett, M. (1981): *The Interpretation of Frege's Philosophy*. London, Duckworth.
- Evans, G. (1973): The Causal Theory of Names. *Proceedings of the Aristotelian Society*, Supplementary Volume 47, 187-208.
- Evans, G. (1982): *The Varieties of Reference*. J. McDowell (ed), Oxford, Oxford University Press.
- Field, H. (1977): Logic, Meaning, and Conceptual Role. *Journal of Philosophy* 74, 379-409.
- Forbes, G. (1990): The Indispensability of Sinn. *Philosophical Review* 99,535-564.
- Frege, G. (1893): "Über Sinn und Bedeutung," *Zeitschrift für Philosophie und Philosophische Kritik* 100, pp. 25-50.
- Geach, P. (1962): *Reference and Generality*. Ithaca, NY, Cornell University Press.
- Hale, B. and Wright, C. (eds.) (1997): *A Companion to the Philosophy of Language*. Oxford, Blackwell.
- Jackson, F. (1998): Reference and Description Revisited. *Philosophical Perspectives* 12, 201-218.
- Kaplan, D. (1989): "Demonstratives" and "Afterthoughts". In: Joseph Almog, John Perry, and Howard Wettstein, (eds): *Themes from Kaplan*, 481-614. Oxford, Oxford University Press.
- Katz, J. (1994): Names Without Bearers. *Philosophical Review* 103, 1-39.
- Kripke, S. (1981): *Naming and Necessity*. Cambridge, Harvard University Press.
- Kripke, S. (1977): Identity and Necessity. In: Stephen Schwartz, (ed): *Naming, Necessity, and Natural Kinds*, 66-101. Ithaca, NY, Cornell University Press.
- Kroon, F. (1987): Causal Descriptivism. *Australasian Journal of Philosophy* 65, 1-17.
- Lewis, D. (1984): Putnam's Paradox. *Australasian Journal of Philosophy* 62, 221-36.
- Mill, J. S. (1843): *A System of Logic*. New York, Harper Brothers.
- Putnam, H. (1975): The Meaning of 'Meaning'. In: Keith Gunderson, (ed): *Language, Mind, and Knowledge*, 131-93. Minneapolis, University of Minnesota Press.

- Richard, M. (1990): *Propositional Attitudes*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Russell, B. (1911): Knowledge by Acquaintance and by Description. In: Russell, B.: *Mysticism and Logic and Other Essays*, 209-232. London: Longmans, Green, and Co.
- Salmon, N. (1981): *Reference and Essence*. Princeton, Princeton University Press.
- Salmon, N. (1986): *Frege's Puzzle*. Cambridge, MIT Press.
- Salmon, N. (1998): Nonexistence. *Noûs* 32, 277-319.
- Searle, J. (1958): Proper Names. *Mind* 67, 166-73.
- Searle, J. (1983): *Intentionality*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Soames, S. (1987): Direct Reference, Propositional Attitudes, and Semantic Content. *Philosophical Topics* 15, 47-87.
- Soames, S. (2002): *Beyond Rigidity: The Unfinished Semantic Agenda of Naming and Necessity*. Oxford, Oxford University Press.
- Sosa, D. (2001): Rigidity in the Scope of Russell's Theory. *Noûs* 35, 1-38.
- Stalnaker, R. (1997): Reference and Necessity. In: Hale és Wright (1997), 534-554.
- Stanley, J. (1997): Names and Rigid Designation. In: Hale és Wright (1997), 555-585.
- Strawson, P. (1959): *Individuals*. London, Methuen.
- Wilson, M. (1982): Predicate Meets Property. *Philosophical Review* 91, 549-589.
- Wittgenstein, L. (1953): *Philosophical Investigations* (trans. G.E.M. Anscombe). London, MacMillan.
- (Vincze Veronika fordította)
- (Braun, D. (2003): Names and Natural Kind Terms. In: *Handbook of Philosophy of Language*, Oxford University Press, edited by Ernest Lepore and Barry C. Smith. <http://www.ling.rochester.edu/~braun/Papers/paperlist.htm>)